

Ataerkil Güç İlişkileri Bağlamında Baba-Oğul Etkileşimi

Father-Son Interaction in The Context of Patriarchal Power Relations

İlayda Yüzer* Gönül Demez**

Öz: Bu çalışma ataerkil sistem içerisinde hegemonik erkekliğin inşa süreçlerini babalık rolleri üzerinden baba-oğul etkileşimine odaklanarak çözümlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda ataerkilliğin babalığı nasıl anlamlandırdığını ve kurguladığını, toplumsal değişimlere paralel biçimde değişen babalık ve annelik rollerini irdelemeyi de kapsayacak biçimde tartışmaktadır. Ataerkilliğin hâkim olduğu toplumlarda babalığın uygulanışı otorite ekseninde gerçekleşmekte ve baba-oğul ilişkilerinin de mesafeli şekilde ilerlediği görülmektedir. Bu tartışmalardan yola çıkılarak yirmi yedi erkek ile derinlemesine mülakat tekniği ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma modeli ile hazırlanan bu çalışma yarı yapılandırılmış görüşme formu yardımıyla yüz yüze görüşmeler biçiminde gerçekleştirilmiş ve görüşmeler 2020 yılı içerisinde İstanbul ve Antalya illerinde yapılmıştır. Görüşmelerden de anlaşılacağı gibi ataerkil sistemin gündelik hayatın her alanını düzenlediğini ve babalığın anlamını ve gündelik pratiklerini de belirlediğini söylemek mümkündür. Erkekliğin duygulardan uzak bir biçimde inşa edilen bir toplumsal rol olması dikkate alındığında, bu durumun; babalık rolünün ailede otorite ve iktidarın merkezi olarak inşa edilmesine neden olduğu söylenebilir. Böylece bulgulardan hareketle babalık statüsü ve rol kalıplarının erkeklerin çocuklarıyla mesafeli ilişki kurmalarına neden olduğu ve söz konusu etkileşimi bu çerçevede biçimlendirdiği söylenebilir. Bu anlamda ilgili literatürde erkekliğe ve babalığa ilişkin araştırmalar yaygın olmasına karşın ataerkil sistem ve baba-oğul etkileşimini, erkeklerin anlatılarından hareketle tartışmaya yönelik alan araştırmalarının sayıca az olması nedeniyle çalışmanın bu alandaki boşluğu doldurmada bir nebze katkı sağlayacağı ve yeni soruları gündeme taşıyabileceği düşünülebilir.

Anahtar Kavramlar: Ataerkillik, Babalık, Erkeklik, Hegemonik Erkeklik.

Abstract: This study aims to analyse constructing processes of hegemonic masculinity within patriarchy by centralizing father-son interaction as regards to fatherhood roles. It discusses how patriarchy defines and constructs fatherhood including changing roles of motherhood and fatherhood in parallel with social changes. In patriarchal societies, paternal practices take place in the axis of authority and father-son relations have a distant manner, accordingly. Based on these discussions, in-depth interviews were

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi Sosyoloji Bölümü. ilaydayuzer96@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0508-3664.

** Prof. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. gonuldemez@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7418-7598.

conducted with twenty-seven men. This study, which was prepared with a qualitative research model, was carried out in the form of face-to-face interviews with the semi-structured interview form and the interviews were conducted in Istanbul and Antalya provinces in 2020. Based on the interviews, it has become possible to say that the patriarchal system regulates each aspect of everyday life and determines the meaning and practices of fatherhood. Upon considering that masculinity is a socially constructed role free from emotions, it can be stated that that situation causes the construction of fatherhood as the centre of authority and power. In consideration of the findings, it can be asserted that fatherhood status and stereotypes lead men to have distant relationships with their sons and the interaction between them occurs, accordingly. It can be contemplated that this study has the potential to pose new questions and fill the gap in fieldworks where studies discussing the interaction between patriarchy and father-son relations through male narrations are few. Studies as regards to masculinities and fatherhood are prevalent, though.

Keywords: Patriarchy, Fatherhood, Masculinity, Hegemonic Masculinity.

Summary

Patriarchy, as a concept describing the sovereignty of the father, refers to a social order that emerged with the transition to the agricultural society. In this process, men gained superiority and women's roles were devaluated (Berktaş, 2012). Patriarchal system with its long historical background encompasses every area of daily life. The patriarchal system, which permeates all areas of social life, has come to determine all kinds of preferences of individuals, from male-female relationships to gender roles (Cengiz et al., 2004; 57). From the construction of masculinity and femininity to the fiction of fatherhood and motherhood, it has made life a gendered area in each sense. This order, which divide individuals by gender, also causes inequality.

In this understanding, males are seen as strong, authoritarian and powerful individuals, and they are expected to avoid such qualities as emotion, affection and compassion. The social construction of masculinity in this sense has also impacts on the meanings attributed to fatherhood and the paternal practices. The fact that males are seen as authoritarian, rational, strong, logically acting, independent and emotionless individuals while emotional characteristics such as love and affection are attributed to women cause men to stay away from these characteristics and prove that they are not women (Cengiz et al., 2004: 57). In this sense, masculinity occurs as a reality that constantly needs self-assertion at any moment, as something easy to lose and difficult to gain (Sancar, 2009: 19).

All these factors determine the paternal roles of men and the ways how they care for their children. They also prevent men from establishing emotional ties. Maternal practices and paternal practices take place differently. Among the roles attributed to the women, motherhood has always existed, and motherhood has been seen as the most important role of women (Timurturkan 2019).

Attributing such an importance to the maternal role has led to execution of motherhood in a more different way than fatherhood. The role of a mother has been determined in relation to the feminine features and it has been designed in a way that it is always affectionate, compassionate, sincere and understanding towards her children, and meets all the needs of her children on her own. However, economic transformations brought social changes with themselves. Since women entered the business life, male-female / mother-father roles have also changed. (Gökaliler & Özer, 2019) Men has begun to share the household responsibilities with their wives, and paternal practices have transformed. Although there are various paternity models in the society (AÇEV, 2017), the dominant fatherhood model is “traditional fatherhood”.

This study aims to question how patriarchal social order affects the construction of fatherhood and the relations of fathers with their sons within the framework of “traditional fatherhood”. With this aim, firstly, the patriarchal system which constructed masculinity was examined. The historical emergence of the patriarchal order, gender-based division of labour, and hegemonic masculinity compose the first part of the article.

The second part of the article focuses on the meaning and construction of fatherhood. The meanings attributed to fatherhood by the patriarchal system, maternal roles, changes in paternal and maternal practices along with social changes and different forms of fatherhood are included.

Based on in-dept interviews conducted face to face, the third part of this article discusses hegemonic masculinity patterns and paternal practices of men in Turkey in a detailed way.

Giriş

Toplumsal perspektiften bakıldığında çocuk bakımı ve ev işleri kadınlık rolü olarak görülmüş ve çocuğun yetiştirilmesinde annelik rolüne önem atfedilmiştir. Babalığın anlamı anneye oranla daha az önemsenmiştir. Bu nedenle ataerkil toplumsal yapının sınırlarını çizdiği babalık rolleri mesafeli bir biçimde gelişmiştir. Bu çalışmada babalığın anlamına ve uygulanış biçimine odaklanarak ataerkil sistemde hiyerarşik erkeklik kalıpları bağlamında baba-oğul gerilimini ve etkileşimini ele almak amaçlanmaktadır.

Ataerkil sistem toplumsal yaşamın her alanını kuşatmaktadır. Kadın-erkek ilişkilerinden cinsiyet rollerine, bireylerin yapıp etmelerinden tercihlerine, erkekliğin ve kadınlığın inşasından babalığın ve anneliğin kurgulanışına kadar yaşamı her anlamda cinsiyetlendirmiştir. Bireyleri cinsiyet temelinde ayırıp eşitsizlik yaratan bu düzen, köklü bir geçmişe sahiptir. Kökleri tarım toplumuna kadar uzanan bu sistem babanın egemenliğini ve ailede otorite olmasını ifade etmektedir (Berktaş, 2012: 46). Erkek, bu düzen içinde güç ve iktidar ile donatılmış, duygu ve şefkatten uzak durması gereken cins olarak kodlanmıştır. Erkekliğin bu toplumsal inşası babalığa

yüklenen anlamları ve babalığın uygulanış biçimlerini de etkilemektedir. Erkek otoriter, rasyonel, güçlü, bağımsız; kadınsa sevgi ve ilgi gösteren cins olarak tanımlanmaktadır. Bundan dolayı erkekler duygularla ilgili olan bu tanımlardan kaçınmakta kadınsı olana mesafe koymak adına bunları uzak durulması gereken özellikler olarak kodlamaktadır (Cengiz vd., 2004: 57). Tüm bu etkenler babaların çocuklarıyla ilgilenme biçimlerini belirlemekte ve duygusal bağlar kurmasının önüne set çekmektedir. Türkiye'de babalık konumu ilişkisel olmaktan çok bir erkeklik aşaması olarak algılanmaktadır (Sirman, 2001'den akt. Boratav vd., 2017: 29). Bu çalışma da erkekliğin inşa sürecinde etkili olan ataerkil toplumsal düzenin babalığın kurgulanışını ve babaların oğullarıyla olan mesafeli ilişkilerini sorgulamayı amaçlamıştır. Bu amaçla öncelikle erkekliği inşa eden ataerkil sistem irdelenmiştir. Ataerkil düzenin ortaya çıkışıyla birlikte toplumsal yapının hangi biçimde değiştiği ilk başlığı oluşturmaktadır. Makalenin ikinci bölümü babalığın anlamı ve kurgulanışına odaklanmıştır. Ataerkil sistemin babalığa yüklediği anlamlar ve farklı babalık biçimlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise amaca uygun seçilen erkekler ile yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgular sunulmuş ve anlatıların tematik içerik analizi yapılmıştır.

Ataerkil Sistemde Erkekliğin İnşası

Ataerkil sistem toplumun her alanını olduğu gibi babalığın anlamını, uygulanışını ve biçimlendirilmesini belirlediği için makalede öncelikli olarak ataerkil yapıya değinilmiştir. Ataerkillik disiplinlerarası tartışmaları içeren geniş bir yelpazede sosyo-kültürel, ekonomik ve politik bir çerçevede ele alınmayı gerektiren bir alandır. Ancak bu çalışmada ataerkil yapının ortaya çıkışı ve toplumsal cinsiyet rollerini kurgulayışı, erkek kimliğinin ve dolayısıyla babalığın inşasında etkili oluşuna odaklanarak tartışma bu çerçevede sınırlandırılmıştır.

Ataerkillik, geniş anlamıyla kapitalizm öncesi dönemi de kapsayarak hükümdarın mutlak iktidarının meşrulaştırılmasını da içeren biçimde “babanın egemenliğini” ifade eder (Mooney, 2000'den akt. Öztürk, 2014: 53). Ataerkillikte evin, toprağın ve ülkenin yönetimi erkeğin egemenliğindedir. Kadınlar ise bu egemenlik içinde yönetilen konumda yer almaktadır. Bu toplumsal düzen geleneksel biçimde tarım toplumlarında görülmektedir. Tarım toplumlarında üretim birimi ailedir. Bu durum cinsiyete dayalı iş bölümünü ortaya çıkarmakta ve aileyi iktidar alanı haline getirmektedir. Yönetim ve güç, üretim biriminin “patron”u olan erkeğin elinde toplanmaktadır (Öztürk, 2014: 54). Baba otoritesini ifade eden ataerkillik tarıma geçişle birlikte ortaya çıkmıştır. Ailenin ve toprağın mülkiyeti erkektedir. Demez'e (2005: 61) göre ataerkillik, soyun aktarılması, mirasın devredilmesi, ekonomik güce sahip olmak, çocuklar ve eş üzerinde tam yetkiye sahip olma hak ve sorumluluklarının erkeklere verilmesi anlamına gelmektedir.

Tarihsel gelişimine baktığımızda ise Eski Mezopotamya’da ortaya çıkan ataerkil sistem, egemen sistem olarak yerini sağlamlaştırarak erkeklerin kadınları denetleme, onların üreme ve cinselliklerinden yararlanma haklarını kurumlaştırmıştır (Berktay, 2012: 26). Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan ataerkil sistem toplumsal yapı içinde kendini meşrulaştırarak toplumsal bir düzen haline gelmiştir. Toplumsal, cinsel, ekonomik yapıya nüfuz ederek cinsiyet kimlikleri ve rollerinin oluşumunda temel kabuller haline almıştır. Bu ön kabuller ise erkeğin egemenliğini güçlendirmiştir. Erkek hegemonyasının hâkim olduğu toplumlarda tüm ilişkiler ataerkil sisteme göre düzenlenmektedir. Kandiyoti (2013: 121), başlangıçta ataerkilliğin bir kategori olarak ortaya çıkmasına rağmen toplumun her yerine yayılmış, zaman dışı bir olgu olduğunu ve bu nedenle de tezahürlerinin her yerde görülebileceğine işaret etmektedir. Toplumun her alanına yayılmış ataerkil düzen cinsiyet rollerini belirler ve bir iş bölümü yaratır. Cinsiyete özgü iş bölümüne göre kadın ve erkek bu iş bölümünü yerine getirmek zorundadır. Ayrıca iş bölümünün doğası gereği de kadın ve erkek birbirine muhtaçtır. Birinin görevini aksatması evlilik kurumuna zarar verecektir. Bu nedenle her iki cins de kendilerine yüklenmiş olan görevleri yerine getirme baskısı altındadır (Demez, 2005: 66). Ataerkil sistemin yarattığı cinsiyetçi iş bölümü kadın ve erkeğe farklı sorumluluklar yüklemekte ve her iki cinse de bu görevlerin yerine getirilmesi noktasında baskı uygulamaktadır.

Ataerkil sistem içinde cinsiyetler arası roller son derece keskin sınırlarla ayrılmıştır. Erkek evin reisi, baba, koca olarak maddi dünya ile ilişkili; kadın ise eş ve anne olarak ev içi işlerden sorumludur. Erkeği ve kadını roller bakımından ayıran sistem cinsiyetleri karakter özellikleri açısından da iki zıt kutba yerleştirmektedir. Güçlü ve başarılı olmak, sorunların çözümünde şiddete başvurmak, duygularıyla değil aklıyla hareket etmek, hiyerarşiye dayalı ilişkileri ön plana çıkarmak, bağımsız olmak vs. gibi davranış özellikleri "erkeksi" olarak görülmektedir. Duygusallık, pasiflik, anlayışlı ve şefkatli olmak gibi nitelikler ise "kadınsı" olarak görülmektedir (Sancar, 2009: 28). Ataerkil sistem içinde erkeklik daima güç ile ilişkilendirilmiş, şiddet ise bu gücün yansıması olarak kodlanmıştır. Kadın ise pasif, erkeğe bağımlı, daima sevgi ve şefkat dolu olması gereken cins şeklinde kodlanmıştır.

Hegemonik erkekliğin (Connell, 2019) varlığı ataerkil yapının gelişimine ve devamlılığına katkıda bulunurken ataerkillik ise hegemonik erkeklerin iktidardan daha çok pay almalarını sağlamaktadır. Hegemonik erkeklik ve ataerkilliğin birbirini besleyen iki kavram olduğu görülmektedir (Bozok, 2009, 428). Ataerkil sistem dünyayı cinsiyetlendirilmiş bir düzen şeklinde inşa eder. Cinsiyetlendirilmiş toplumsal yapıda erkekler egemen konumu alırken; kadınlar ikincil bir statüye sahip olurlar. Ataerkil sistem aracılığıyla hegemonik erkekliği kazanan erkek aynı zamanda bu iktidar konumu sayesinde ataerkilliği yeniden üretir. Hegemonik erkeklik, Connell

tarafından geliştirilen çoklu erkeklik hallerinden en üstün konumda yer alan ve kadınların yanı sıra, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilen erkeklik biçimidir (Connell, 1998: 245). Ataerkil yapının ürettiği bir konum olan hegemonik erkeklik yalnızca kadınlar üzerinden değil bu grubun dışında kalan erkeklerin ezilmişliğinden de yararlanmaktadır.

Sancar (2009: 27-29) hegemonik erkekliği beyaz, orta sınıf, heteroseksüel, orta yaşta, tam gün iş sahibi özelliklerine denk düşen erkek şeklinde tanımlarken erkekliği ise güç, akıl, aktiflik, şiddet uygulayabilmek, rekabet ve başarı tutkusu, kahramanlık istencine sahip olmak olarak betimlemektedir. Ancak bu erkeklik statüsünü elde edebilmek kolay olmamaktadır. Erkeklerin hegemonik erkeklik statüsüne erişerek bu statünün ayrıcalıklarından yararlanmaları için çeşitli aşamalardan geçmeleri gerekmektedir. Bu durum toplumsal alanda yerleşmiş “*Eril Tahakküm*” dinamikleriyle gündelik hayatta pekiştirilir ve cinsiyetlerin doğal ayrımına dâhilmiş gibi zihinlere kazınarak habitus halini alır (Bourdieu, 2014: 21).

Türkiye’de hegemonik erkekliğin elde edilebilmesi için geçirilmesi gereken aşamalar: sünnet olmak, heteroseksüel olmak, askerliğini tamamlamak, bir işe sahip olmak, evlenip baba olmaktır. Bu özelliklere sahip erkekler, Türkiye’de hegemonik erkekliği elde etmiş erkekler olarak görülmektedirler (Barutçu, 2013: 15). Hegemonik erkekliğin inşasında ilk aşama sünnettir. Dinî bir ritüel olarak sayılan sünnetle birlikte erkek çocukları “erkekliğe ilk adımı” atmış sayılmaktadır. Selek’in (2014) “erkeklik istasyonu” olarak gördüğü askerlik tüm zorlu koşulları içinde barındırarak erkekleri güçlü, bağımsız, duygulardan uzak bireylere dönüştürmektedir. Askerden dönen erkek için sıradaki aşama tam zamanlı, ücretli bir işe sahip olmaktır. Erkekliğin inşa süreçleri içinde ücretli bir işe sahip olması gerekliliği erkeğin maddi dünya ile ilişkilendirilmesinin en güçlü göstergelerindendir. Gelir getiren bir işe sahip olan erkek için bir sonraki aşama ise evlenip çocuk sahibi olmaktır. Tüm aşamaları tamamlayıp baba olan erkekler hegemonik erkeklik inşa sürecini tamamlamış sayılmaktadırlar. Tüm süreçleri gerçekleştirip baba olan erkek, toplumun gözünde “tamamlanmış proje”dir (Yavuz, 2014: 124).

Erkeklik İnşasının İleri Aşaması: Babalık ve Babalığın Değişen Anlamları

Türk Dil Kurumu’nda baba “çocuğu olan erkek”, “çocuğun dünyaya gelmesinde etken olan erkek”, “bir ülkeye veya bir topluluğa yararlı olmuş kimse” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Türk toplumu güçlü bir biçimde ayrılmış cinsiyet rolü farklılıkları ile son derece ataerkil olarak kabul edilir. Aile yapısı ve evlilik gibi kurumlar ataerkilliğin kontrolü altındadır. Baba/erkek baskın cinsiyet olarak kabul edilir ve ailenin hükümdarı olarak otoritesi eşi ve çocukları tarafından kabul edilmektedir. Baba, aile içinde karar verme mekanizmasıdır ve temel geliri elde etmede sorumlu kişidir. Baba aynı zamanda kural koruyucudur, sağlayıcıdır, ailenin

temsilcisidir; anne ise çocukların yetiştirilmesi ve ev içi görevleri üstlenmektedir (Uğurlu, 2002'ten akt. Özkan, 2016: 139). Ataerkil toplumlar içinde baba aile içinde otoriteye sahip kişi olarak kabul edilir. Ailenin tüm kontrolü babaya aittir ve son kararları baba vermektedir. Bundan dolayı hayatın her alanının ve ailenin ağırlık merkezi olmaya alışmış erkekler (Özbay ve Baliç, 2004: 89) için statülerini kaybetme düşüncesi korkutucudur.

Babalığın anlamı, uygulanışı ve aile içindeki erkeklik rolü kültür yoluyla öğrenilir, sosyal yapının değerlerine göre oluşturulur. Babalık, erkeğe bir statü kazandırır; aile üyeleri ona mutlak saygı gösterir (Özkan, 2016: 143). Kültürün inşa ettiği babalık rolü, aileyi kontrol etmenin ve temel karar mekanizması olmanın yanı sıra erkeğe bir statü kazandırmaktadır. Erkeklik inşasının tamamlandığı iddia edilen nihai aşama babalıktır. Biyolojik olmanın ötesinde babalık kültürel anlamlara da sahiptir. Sancar'ın (2009) dediği gibi baba olmak annelik gibi doğumla birlikte somut biçimde kavranan bir durum değildir. Babalık, doğrudan çocuğun varlığı ile kurulan bir süreç olamamaktadır. Bir etkileşim sonucu gerçekleşebilecek inşa süreci ile baba olmak ilişkisel yolla anlam kazanabilmektedir.

Orta Çağ Dönemi'nde erkeklik güç ve iktidar etrafında; anneliğin toplumsal ve kültürel kodları ise din ve batıl inançlar ekseninde şekillenmiştir. Kadınların eş ve annelik rolü, gündelik faaliyetleri yerine getirmek ve çocuk yetiştirme görevlerini sürdürmektir. Evli kadınlardan beklenen, çocuk doğurmak ve annelik görevini en iyi şekilde yerine getirmektir. Kadının toplumsal statüsü annelik üzerinden işlemekte, kadınlık kimliği de bu rol üzerinden kurulmaktadır. Erkeklerden farklı olarak kadınlık daima annelikle iç içe olmuştur. Kadınlığın bir parçası olarak görülen annelik rolü kadın için en üstün statü olarak kurulmuştur. Babalıktan farklı olarak annelik, kadının temel rolü olarak görülmektedir. Timurturk (2019: 66-67) kadınlık ve annelik kimliğinin bir bütün olarak sunulmasının, anneliğin kadınlığa, kadınlığın da anneliğe indirgenmesine sebep olduğunu düşünmektedir. Kadınlık kimliğinin doğurganlık temelinde anlam bulması ve bu durum üzerinden işlev kazanması ise kaçınılmaz olmaktadır. Anne olmak ya da annelik kimliği kadın cinsiyetinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir. Bu nedenle de kız çocukları doğdukları andan itibaren annelik rolü etrafında toplumsallaşmaktadır. Bir bakıma çocuk sahibi olmadan anneliği öğrenmektedir. Erkekler ise çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte babalık rollerini ve çocuk bakımını anlamlandırmaya başlamaktadır. Ancak Zeybek'in (2013: 124) de ifade ettiği gibi çocuk bakımına yatkınlık cinsiyet farklarından değil, çocuk ile ilgilenilmesinden ve tekrar tekrar yapılmasından kaynaklanmaktadır. Kadınların ve erkeklerin aile içindeki tüm yapıp etmeleri gündelik söylemde dile getirildiği gibi "doğuştan", "yaratılıştan" değil, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin şekillendirmesinden kaynaklanmaktadır (Bozok, 2018b: 109). Yani annelik rolü doğuştan gelmediği gibi babalık rollerinin de ikincil bir rol olarak görülmesi, erkeklerin çocuk

bakımından uzak kalmaları cinsiyet ayrımına dayalı şeyler olmamaktadır. Tersine toplumsal cinsiyet rol kalıplarının birer ürünüdürler.

Babalığın anlamı ataerkil ilişkiler etrafında ortaya çıkan erkeklik kodlarından etkilenmekte erkeklerin babalık yapma biçimlerini kuran en önemli unsurlardan birisi olmaktadır. Ataerkil erkeklik kodları, var oluşundan beri erkekleri aile reisi olarak kurgulamıştır. Ev işleri ve çocuk bakımı anneler ile ilişkilendirilmiş, babalara ise çocuk bakımı ve onlara ilgi göstermede ikincil bir rol atfedilmiştir. Bu aile kurgusu eşitlikçi olmayan ilişkiler inşa ederken, diğer taraftan da erkekler, babalar olarak çocuklarıyla yakınlıktan ve şefkatten uzak durmaktadır (Bozok, 2018a: 10). Ataerkil toplumsal yapı hayatın her alanını inşa ettiği gibi erkeğin baba olarak çocuklarına yakınlığını ve şefkatini de sınırlandırmaktadır. Aile reisi olarak kabul edilmesi ve bu sistemin erkeklerden beklentilerinden dolayı duygularını göstermeme, otoritesini kaybetmeme, zayıf görünmeme gibi kalıplar erkeklerin babalık rolünü uygulamalarını sınırlamakta ve zorlamaktadır.

Sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte yaşam şartlarının değişmesi cinsiyet rollerini de etkilemiştir. Kadın ailenin gelirine katkı sağlamaya başlamış, kamusal alanda görünürlüğü artmış ve toplumsal cinsiyet kalıplarının ve rollerinin değişmesine katkı sağlamıştır (Gökaliiler ve Özer, 2019: 390). Ekonomik koşulların değişmesiyle birlikte geleneksel geniş ailenin yerini çekirdek aile almıştır. Bununla birlikte yaşam standartları yükselmiştir. Kadının toplum içindeki etkisinin artması erkeğin ve dolayısıyla babanın görev ve sorumluluklarının da değişmesini gündeme getirmiştir. Babalar artık ailenin geçimini sağlamanın yanı sıra çocukların bakımı ve eğitimlerinde de önemli sorumluluklara sahip olmaktadır. Yaşanan bu değişimlere bağlı olarak babalık olgusuna yeni anlamlar da atfedilmektedir (Zeybekoğlu, 2013: 119). Toplumda yaşanan ekonomik ve sosyal değişimlere paralel biçimde toplumsal normlar ve cinsiyet rollerinde de anlamlar değişmektedir. Bununla birlikte aile biçiminde değişim yaşanması, kadınların iş hayatına katılması vb. değişimler de anneliğin ve babalığın gündelik pratiklerini değiştirmektedir. Kadınların kamusal alanda görünürlüğünün artmasıyla birlikte erkekler ev içi rollere ve çocuk bakımına daha çok katılmaya başlamıştır.

Toplumun değişen yapısıyla birlikte ortaya çıkan modern çekirdek aile, maddi ve manevi açıdan çocukla ilgilenen “süper baba” kavramını da ortaya çıkarmıştır. Bu yeni babalık biçiminde baba, hem iş hayatında hem de ev yaşamında etkin bir rol üstlenmekte ve pek çok görevi bir arada yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu durum annenin ev ve iş hayatı içinde aktif bir sorumluluk alması, her görevi iyi bir biçimde yapma çabasıyla örtüşmekte, erkek ile kadının toplumsal rolleri yakınlaşmaya başlamaktadır (Gökaliiler ve Özer, 2019: 390). Kadınların iş hayatına katılması ekonomik koşulları etkilediği gibi toplumsal cinsiyet rollerini ve anne-babalığın algılanış

biçimlerini de etkilemiştir. Geleneksel yapıda evin işleri ve çocuk bakımı görevi sadece anneden beklenirken modernleşme ile birlikte bu görevler anne ve baba arasında paylaşılabilecek hale gelmiştir. Değişen bu yeni babalık modeli Gökali ve Özer'in de belirttiği gibi "süper baba" olarak kavramsallaştırılmıştır.

Akkoç'a göre (2020: 77) Cumhuriyetle birlikte yaşanan modernleşme de Türkiye'de babalığın anlamını değiştirmiştir. Geçmişte çocuğu ve eşiyile arasına mesafe koyan "sert babalık", günümüzde yerini yavaş da olsa "sevgi gösteren" babaya bırakmıştır. Babalığın anlamı ve uygulanışı yüzyıllar boyunca sert, mesafeli, duygulardan uzak bir biçimde inşa edilmiştir. Ancak yaşanan birçok toplumsal gelişme bu anlamın da değişmesine yol açmıştır. Bu değişim çok yavaş bir seyir izlese de "sert babalığın" yanında "sevgi gösteren" babalık da kendini göstermektedir. Bu yeni babalık modelinin yanı sıra kültüre bağlı olarak pek çok babalık modeli yer almaktadır. AÇEV'in *Türkiye'de Babalığı Anlamak* adlı araştırmasında beş boyutlu bir babalık piramidi inşa edilmiştir: Piramidin en alt basamağında yer alan babalık türü, geleneksel babalığı ifade eden, ataerkil değerlerin hâkim olduğu, babanın çocuklarıyla mesafeli ve buyrukçu bir ilişkiye sahip olduğu ve hegemonik erkeklik üzerinden kurulduğu türdür (AÇEV, 2017: 87). Ataerkil yapı ve hegemonik erkekliğin şekillendirdiği geleneksel babalıkta babanın çocuklarıyla ilişkisi son derece mesafelidir.

İkinci basamaktaki 'yeni geleneksel babalık' modeli, geleneksel babalık kodlarını sürdüren ancak kız çocuklarıyla olan ilişkilerinde zamanla bu değerleri aşmaya başlamış erkekleri ifade etmektedir. Sonraki iki basamakta ise geleneksel erkeklik değerlerini korumanın yanında çocuğu ve eşiyile ilgili olan, ev işlerini paylaşan, eşitlikçi erkeklik davranışlarını temsil eden 'arada kalmış erkeklik' yer almaktadır. Bu sınıflandırmadaki ilk model, 'hevesli babaluktur' ve kişilerin geleneksel babalık kodlarına sahip olmalarına karşın 'ilgili babalık' tutum ve tavırları sergilemesi haline karşılık gelmektedir. 'Gayretli babalık' modeli ise toplumsal cinsiyet rollerine aykırı davranmakla birlikte bunu, kendi istekleriyle değil zorlama ile yapan erkeklerin babalık halini ifade etmektedir. 'Eşitlikçi erkekler' babalık konumuna değer atfeden, kendini bu bağlamda geliştirmek isteyen babalık halidir (AÇEV, 2017: 87).

Ataerkil değerleri içselleştirmiş erkeklerin yanı sıra bu kodlardan sıyrılmak isteyen, cinsiyetçi değerleri reddeden yeni tip baba türleri de ortaya çıkmaktadır. Ancak ataerkil düzenin hâkim olduğu toplumlarda çoğunluklu hâkim baba tipi "geleneksel babalık"tır. Geleneksel babalık Boratav vd.'ye göre (2017: 12) babaların otoriter bir öğretmen rolü üstlendikleri, evdeki disiplin ve kontrolü sağladıkları, çocuklarla ilgili tüm kararlarda söz hakkına sahip oldukları bir yapıdır. Bu durum, erkekliğe yüklenen değerlerle ilişkilidir. Erkekliğin güçlü ve başarılı olmak, mantığıyla

hareket etmek, tüm ilişkilerde otorite konumunda yer almak, duygusallıktan ve şefkatten uzak olarak kodlanması babalığın inşasında da etkili olmaktadır. Erkekler tüm bu özellikleri yine babalarını taklit ederek öğrenmekte ve içselleştirmektedir. Bu biçimiyle güçlü ve sert erkeklik, otoriter ve şefkatten uzak babalık yeniden üretilmektedir.

Baba-Oğul Etkileşimini Erkeklerin Anlatılarından Hareketle Tartışmak

Konu sahadan notlarla ve erkeklerin kendi anlatılarından hareketle tartışılmaktadır. Böylece erkeklerin kendi yaşam deneyimlerine odaklanarak hem kendi babalarıyla ilişkilerini irdelemek hem de babalık rollerine ilişkin tanımlamaları tartışmaya açmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede tartışma amaca uygun örneklem kullanılarak anlatılar üzerinden ilerlemektedir. Oluşturulan temalar nitel içerik analizine uygun tartışılmaktadır. Tekrar etmek gerekirse çalışmada nitel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Kümbetoğlu'na göre nitel veriler bireylerin günlük yaşam deneyimlerini, kanaatlerini, duygu ve hissedişlerini içermektedir (Kümbetoğlu, 2019: 43-44). Antalya ve İstanbul'da yaşayan erkeklerle yarı yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Nitel araştırmalarda kullanılan derinlemesine görüşme tekniği, sosyal yaşamdaki görünür birçok olgu ve ilişkininin görünümünden daha çok özüne inmeyi, ayrıntılarını anlamayı mümkün kılan bir araçtır (Kümbetoğlu, 2019: 72).

Bu çalışmada amaçsal örneklem yöntemi ile belirlenen 27 erkek ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Amaçsal örneklemde evreni temsil ettiği düşünülen alt grup örneklem olarak seçilir (Gönç Şavran, 2009: 145). Görüşmeler ses kaydına alınmış olup katılımcılar bu konuda bilgilendirilmiştir. Katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntı şeklinde, imla kuralları gözetmeksizin verilmiştir. Görüşmelerin deşifresiyle elde edilen metin kodlanmıştır.

Bulguların çözümlenmesinde tematik içerik analiz yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, toplanmış olan verileri açıklayacak kavram ve ilişkilere ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu amaçtan hareketle veriler derin bir işleme tabi tutulur; öncelikle kavramsallaştırılır, ardından ortaya çıkan bu kavramlar mantıklı çerçevesinde düzenlenir ve veriyi açıklayan temalar elde edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). İçerik analizi kapsamında erkeklerin babalarıyla olan ilişkilerini anlamak, babalığa ve babalığın uygulanaşına yükledikleri anlamları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Görüşmeler temalar halinde başlıklara ayrılarak analiz edilmiştir. Nitel araştırmalar da analiz çalışmanın önemli aşamalarındandır. Araştırmacının konuyu ele alış biçimi ve odaklandığı temel sorun belirleyicidir. Bir metni (görüşme metni, yazılı, görsel malzeme gibi) araştırma sorusuna uygun olarak seçmekle başlayan süreçte, ardından kodlama çerçevesi belirlemek, bu çerçeveden hareketle metni bölümlere ayırmak, kodlamayı metne uyarlamak, son aşamada ise analiz etmek ve yorumlamakla (Kümbetoğlu, 2020: 119) devam eder. Yine Kümbetoğlu'na (2020) göre bu sürecin

sağlıklı ilerleyebilmesi için, araştırmacının tüm anlatıları tekrarlarla okuması, yeniden kodlaması, notlar alması ve her okumada notları ve kodları gözden geçirmesi, temaları güncellemesi yoluyla metne hâkim olması gereklidir.

Bulguların Tartışılması

Böylece tartışma iki temel bölümde ilerlemiştir. İlk tema altında ataerkillik ekseninde inşa edilmiş babalığın erkekler açısından anlamı ve annelikle karşılıklı ilişkisi irdelenmiştir. Erkekliğin güç ve otorite etrafında inşa edilmesi babalığın uygulanışına da yansımış ve baba-oğul ilişkisini anlamlandırmak amacıyla katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir. İkinci temada ise babalarıyla yakın ilişkiler kuramamış olan katılımcıların baba figürüne yükledikleri anlamlar ve ideal babalığa ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Bu genel temalar ise, otorite eksenli babalık, oğulların gözünden babalık; ideal baba tanımları gibi alt temalara ayrılarak tartışılmıştır.

Katılımcı Profili ve Sosyo-Demografik Özellikler

Konunun tartışılması amacıyla amaca yönelik olarak belirlenmiş 27 erkek katılımcıyla yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Katılımcılar 28-60 yaş aralığında, evli erkeklerden oluşmaktadır. On bir erkeğin iki çocuğu, beşinin üç çocuğu, dokuz tanesinin bir çocuğu bulunmaktadır. İki katılımcının ise çocuğu yoktur. Dolayısıyla kendi babalarıyla ilişkili deneyimleri ön plana çıkmıştır. On altı erkek üniversite ve üstü, yedisi lise mezunu, dördü de ilk ve orta öğretim eğitimine sahiptir. Mobilyacı, tamirci, bilgisayar teknikeri, öğretmen, polis, akademisyen, emekli gibi mesleki geniş yelpazede ve sosyal sınıftan katılımcı ile görüşülmüştür. Katılımcıların erkeklik tanımlamalarında kısmen de olsa hegemonik erkekliği temsil edecek biçimde, düzenli bir işi ve geliri olan, evli erkekler olmasına özen gösterilmiştir. Bu seçimin amacı, katılımcıların hegemonik erkekliğe ilişkin bu özellikleri (görece olarak toplumsal anlamda avantajlı) taşımalarının ataerkil sistem ve yerleşik erkeklik rol kalıplarına ilişkin tanımlamalarını etkileyip etkilemediğini sorgulamaktır.

Otorite Eksenli Babalık

Bu tema altında erkeklere, anneleri ve babaları ile olan ilişkileri ve ebeveyn algıları, içinde yetiştikleri aile ilişkileri bağlamında sorulmuştur. Ataerkil yapının hâkim olduğu toplumlarda her alanda olduğu gibi babalığın gündelik pratiklerinde de duygulara yer verilmemektedir. Anneliğe oranla babalığın imgesi mesafeli bir biçimde anlamlandırılmaktadır. Babalığın üç temel görevi olan evin geçimini sağlamak, evi korumak/ kollamak ve ev içindeki disiplinin sürmesini sağlamak, erkekliklerinin temsiliyeti açısından önem taşımaktadır (Boratav vd., 2017: 14). Bu durum katılımcıların ifadeleriyle de somutlaşmıştır.

Babamı 4 yaşında tanıdım diye hatırlıyorum. Doğduğumda İstanbul'daymış babam. Bir dönem gelgit yapıyor sürekli. Birinde, bir geldiğinde şu baban dediler öyle bir şey var, öyle bir hikâye var. İçli dışlı değiliz, mesafeliyiz, Ataerkil bir yapı olduğu için (K1, 50 yaşında, öğretmen).

Katılımcının babasıyla ayrı şehirlerde bulunması, babasını 4 yaşından sonra tanınması babasıyla ilişkisinin kısıtlı olmasına neden olmuştur. Katılımcı için baba-oğul ilişkisinin kurulamamasında bir diğer etken de ataerkilliktir. Katılımcının ifadesiyle ataerkil sistem erkekleri, duygularını gizlemeye ittiği için çocuklarıyla sağlam ilişki kurmalarına engel olmaktadır.

Annemle ilişkim çok iyiydi. Anne- oğul ilişkileri iyiydi. Babamla ilişkilerim iyi değildi. Şimdi hem kendim baba olduğum için bakıyorum bide kendi babamdan ne bekledim? Örneğin 17 yaşında profesyonel futbol teklifi almıştım. Mesela orada beni desteklemesini isterdim, desteklemedi (K2, 60 yaşında, emekli komiser).

Özmen'e göre (2004: 30) aile, içinde yer aldığı ilk sosyal ortam olarak bireyin duygularının oluştuğu, yaşamının devam edebilmesi için ihtiyaç duyduğu bakım ve desteğin karşılandığı yerdir. Bireyin ebeveynlerinden aldığı destek ve sevgi kişiliğinin gelişmesinde etkili olmaktadır. Katılımcı da bu durumla ilişkili bir biçimde kişisel ve mesleki gelişiminde babasından destek göremediğini ifade etmiştir. Boratav vd. (2017: 100) de çocukların babaları tarafından engellenmelerini, kısıtlanmalarını ketleme olarak deneyimlediklerini belirtmiştir. Bu anlamda katılımcının babasından beklediği desteği görememiş olması babasıyla olan ilişkisinin iyi gelişmemesine neden olmuştur.

Babamla ilişkim çok samimi değildi ya babamla ilişki böyle arkadaş ortamı gibi değil böyle... Soğuk diyelim soğuk (K3, 53 yaşında, polis).

Babaların çocuklarıyla aralarındaki mesafeli ilişki genellikle saygı ve itaat ile açıklanmaktadır. İtaat, babanın egemenliği açısından gerekli görülmekte babanın sahip olduğu ve korumak zorunda hissettiği toplumsal anlamda avantajlı iktidar konumu çocuğuna yakınlaşmasına ket vuran bir etken olarak tanımlanmaktadır (Zeybekoğlu, 2013: 106). Ataerkil düzen, hayatının her alanını olduğu gibi erkeklerin babalık yapma biçimlerini de etkilemektedir. Erkeğin soğuk ve mesafeli olması gerektiği inancı baba-oğul ilişkisine de yansımıştır. Duygulardan uzak olmanın erkeksilik olarak kodlandığı düzen içinde katılımcı da babası ile arasının soğuk olduğunu dile getirmiştir.

Babamla çok iyi ilişkilerimiz olmadı. Babam biraz serttir. Bide alkol alıyordu önceden. Evet, çok iyi ilişkimiz olmadı (K7, 44 yaşında, tamirci).

Erkeklik algısı içinde erkeğin/babanın daima sert ve mesafeli olduğu görüşü hâkimdir. Katılımcı da babasıyla ilişkilerinde benzer durumları yaşamıştır.

Anneye göre biraz daha mesafeli, biraz daha otoriter. Onun da nedeni babanın ful çalışıyor olması (K10, 45 yaşında, mühendis).

Erkekliğin temel inşa özellikleri arasında ücretli ve sürekli bir işe sahip olmak ve onu korumak yer almaktadır. Sancar'ın (2009: 51) dediği gibi "aile reisi erkek" modelinin hâkim olduğu ataerkil toplumlarda erkeklik, ailenin geçimini sağlamak için para kazanmak, piyasada iş bulmak için rekabete hazırlıklı olmak rollerini içermektedir. Bu sayede erkek, aile içindeki otorite konumunu korumakta, toplum içinde saygın bir yer kazanmayı hedeflemektedir. Katılımcı da babasının otoriter olmasını devamlı çalışıyor olmasıyla ilişkilendirmiştir. Bu ilişkilendirme aynı zamanda katılımcı için durumu rasyonalize etmenin yolunu açmaktadır. Piyasanın gerektirdiği erkek normlarına uymanın zorunluluğu çocuğuyla olan ilişkilerine de yansımakta ve mesafeli ilişkiler gelişmektedir.

Annem ile ilişkim güzeldi, sırdaşım gibiydi. Babayla ilişki çok fazla yakın değildik ama aramızdaki saygı her zaman devam ediyor (K13, 37 yaşında, serbest meslek).

Annenin her koşulda çocuğuyla ilgilenmesi, sevgi ve şefkat göstermesi, tüm zamanını çocuğuna adanması gerektiği düşüncesi annelik rolü içinde öncelikli bir yere sahiptir (Timurturkan, 2019: 68). Annelik rolü daima çocuğuna yakın, onun tüm sorunlarıyla ilgilenen, sevgi dolu annelik olmuş, babalık rolü ise anneye göre daha mesafeli gelişmiştir. Katılımcı da annesiyle sırdaş olduklarını ifade ederken babasıyla aynı yakınlık duygusunu paylaşamadığını dile getirmiştir.

Annemle ilişkim iyiydi. Babayla olan ilişki orta... Ne iyi ne kötü ya ikisinin ortası... Kötü sayılır ya kötü... (K27, 55 yaşında, mobilyacı).

Erkekler arasındaki çelişki ve güç ilişkileri, nesiller arasındaki gerginlik (Özkan, 2016) baba-oğul ilişkisinin sorunlu bir düzlemde ilerlemesine neden olmaktadır. Bu durumda çoğunlukla anne baba-oğul arasında ortamı yumuşatan, gerilimi azaltan bir rol üstlenmektedir.

Annem ile ilişkim çok iyiydi, annemi çok seviyorum. Şu anda yok mesela yokluğunu arıyorum. Babamla ilişkim iyi değildi hiç bi zaman da iyi olmadı. Bir sorun olduğu zaman anneme söyledim. Annem de babama söylerdi. Babamın kabul etmediği zamanlarda dahi annem üstelerdi, o iş kabul olurdu (K18, 54 yaşında, mobilyacı).

Üniversite mezunu katılımcı, anlatısında annesiyle ilişkisinin çok iyi olduğunu ifade ederken babasıyla olan ilişkisini sorunlu olarak tanımlamaktadır. Bu sorunlu ilişkiler içerisinde babaya ulaşmanın zorluğu karşısında anne, baba ve çocuk arasında aracı rolü üstlenmektedir (Boratav vd., 2017: 99). Anne, baba ve oğul arasında tampon görevi görmektedir.

Annem ile ilişkim yani gayet yakın, her şeyi anlatabilirdim ona. Babayla olan ilişki biraz daha mesafeliydi. Mesafeli derken şöyle bir baba tabusu vardır ya belki o tabuyu kendi de kıramadığı için... Herkes gibi aslında ama anne kadar yakın değildi tabi. Ama sevgi konusunda herhangi bir sıkıntı yoktu benim için (K23, 38 yaşında, bilgi işlem uzmanı).

Ataerkil kültürde erkekler otoritelerini korumak adına çoğunlukla “maço babalık” tipini benimsemektedirler. Bu nedenle daima baba-oğul arasında “görünmeyen bir duvar” vardır. Çünkü “Erkek karşılıksız saygı ve koşulsuz itaat talep eder” (Cankurtaran, 2018: 194). Kendisi de bir çocuk sahibi olan katılımcı için babasının babalık yapma biçimi “tabu” olarak görülmektedir.

Annem ile ilişkim çok iyi yani... Sırlarımı falan anlatabiliyordum rahatlıkla. Babayla ilişki kötü, her erkek-baba arasındaki olan ilişki kadar kötü (K14, 28 yaşında, asistan).

Annelik sevgisi mitinin toplumda kabul gören bir düşünce olması (Timurturkan, 2019) bu sevginin içgüdüsel olarak var olduğu düşüncesini tartışmaya açmaktadır. Annenin daima sevgi gösteren, ilgili, çocuğunu düşünen taraf olması miti adeta kodlanarak doğal bir şey gibi bireylerin zihinlerine işlemiştir. Boratav vd. (2017: 31) Türkiye' de anne ve çocukları arasındaki ilişkiyi çoğunlukla güven ve yakınlıkla tanımlamaktadır. Katılımcıların ifadeleri değerlendirilecek olursa kadınların da bu rollere uygun davranış kalıplarını benimsedikleri ve erkeklerin, babalarından çok anneleriyle yakın bir ilişki içinde oldukları vurgulanmaktadır.

Oğulların Anlatılarında Baba Figürü

Bu temada katılımcıların mesafeli baba-oğul ilişkisi yaşamasının babalığa yükledikleri anlamı nasıl etkilediğini sorgulamak, tartışmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda erkeklere “baba figürünün önemi ve bir baba nasıl olmalıdır?” soruları sorulmuştur.

Bir baba sorumluluk almaktır aile içerisinde yani... Evlatlarına, eşine işte çocuklarına, günün şartlarına göre ekonomik olsun diğer konularda mümkün olduğu derecede yardımcı olması gerekiyor bir baba. Yani ona çocuklarına veya eşine sürekli onlara böyle bir babalığını hissettirmesi lazım, her konuda yani. Diğer psikolojik konularda olsun diğer yaşam, ekonomik durumlarda olsun (K3, 53 yaşında, polis).

Kendisi de baba olan katılımcı baba olmayı sorumluluk almak ile ilişkilendirmektedir. Bu sorumluluklar ekonomik, psikolojik, sosyal özetle yaşamın her alanıyla ilgili görünmektedir. Bu tanımlama erkek kimliğinin toplumsal anlamda kurgulanışıyla doğrudan ilişkili bir bakış açısını temsil etmektedir.

Baba figürü çok önemlidir, ailenin en önemli unsurlarından biri, yani evin direği denecek şekilde... Bütün babalar çocuklarına birer örnektir. Bunları yaptığı hareketleriyle, yapacağı hareketleriyle

hepsini çocuklar kopyalar. Bunun için babanın iyi bir birey olması lazım. Eğitim olarak, ailesine yapmış olduğu, ihtiyaçlarını karşılamak, yani iyi bir örnek olmalı baba (K6, 46 yaşında, memur).

Günümüz ataerkil ailelerin en önemli özelliklerinden biri karar alma süreçlerinde erkeğin hâkim olması ve erkeklerin ailenin reisi olarak görülmesidir (Bozok, 2018b: 107). Katılımcı babanın evin direği olduğunu belirtmektedir. Ataerkil toplum yapısının ortaya çıkmasıyla birlikte baba çoğunlukla “evin direği”, “aile reisi” gibi sıfatlara sahip olmuştur.

Tabi ki hani şu an düşüncelerim değişti ama bir baba çocuklarıyla arkadaş gibi olmalı. Tabi ki otorite de olacak ama arkadaş ilişkisi olması lazım bence saygı-sevgi çerçevesinde (K7, 44 yaşında, tamirci).

Üç çocuk sahibi katılımcı babasıyla olan deneyimlerini anlatırken iyi ilişkileri olmadığını ve babasının sert biri olduğunu dile getirirken ideal baba figürü için tam tersini düşünmektedir. Baba ve çocuğun arkadaşlık içeren bir ilişkiye sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Yeni babalık modelini benimseyen katılımcı; Akkoç’un (2020: 71) dediği gibi babanın yalnızca ekonomik ihtiyaçları karşılayan bir figür olmaktan ziyade çocuğuyla her anlamda ilgilenmesinin önemini dile getirmektedir.

Baba koruyucu olmalı. Aynı zamanda sevecen de olmalı. Çocuklarla iletişim kurabilmeli. Hep oluyor mu bilmiyorum ama onların ruhuna inebilmeli diye düşünüyorum çocukların. Tabi hepsi yapıyor bunu demiyorum. Bu şekilde olmalı bence (K8, 48 yaşında, memur).

Başka bir katılımcı ise daha duygusal içerikli, yakın ilişkiyi içeren değerlere vurguda bulunmuştur. Katılımcı ideal babalığı sevgi gösteren baba olarak tanımlamaktadır. Katılımcının anlatısından yola çıkarak geleneksel babalık anlayışının değişmeye başladığını, mesafeli babalığın iletişim kurabilen, çocuklarına sevgi gösteren ilgili babalık modeline evirildiğini söylemek mümkündür.

Yani öncelikle örnek olmalı çocukları için, ailesi için. Tabi ki babaların yükü anneye göre biraz daha farklı çalışıp para kazanmak durumunda. Ondandır hani belki istenilen şeyi veremeyebilir çocuklarına. Ama yine de dediğim gibi örnek olmalı (K10, 45 yaşında, mühendis).

Erkeklerin “babalık” kavramına yükledikleri anlamlar ve atfettikleri davranış pratikleri, aslında kendi babalarıyla olan ilişkileri üzerinden kurgulanmaktadır (Zeybekoğlu, 2013: 106). Babanın rol modeli olması gerektiğini vurgulayan başka bir anlatıda ise katılımcı geleneksel anlamda, babası üzerinden kodladığı biçimiyle babalığı maddi dünya ile ilişkilendirilmiş ve babanın görevinin para kazanmak olduğunu ifade etmiştir. Demez’ in de (2005: 63) belirttiği gibi ataerkil erkeklik para kazanan, ailenin devamını sağlayan kişi olarak tanımlanmaktadır.

Küçüklüğümüzden beri hep baba şey olarak bilinir, babaerkil olarak evin reisi. Yani korku salmıştır her zaman. Çocuklar işte yanlış bir şey yapmasın, yanlış yönlendirilmesin gibi. Belki önlemler adı altında biraz baskıcı davranmışlardır. Ama bana göre öyle değil tabi ki (K11, 58 yaşında, emekli memur).

Babanın itaat ve kontrolü sağlayabilmek, hiyerarşik sınırlarını koruyabilmek adına duygusal bir mesafe kurması baba ve çocuk arasında saygı ve korku çerçevesinde bir ilişki yapısının oluşmasına neden olmaktadır (Boratav vd. 2017: 30). Geleneksel rollere vurgu yapan katılımcı ise babayı korku sembolü olarak görmekte ve otorite kurma çabası ile ilişkilendirmektedir. Bunu meşrulaştırmak için ise aile reisliği ve geleneksel yapıyı öne sürmektedir.

Genel olarak Türk toplumunda baba figürü daha ağır, daha ulaşılmaz oluyor. Bizde de öyleydi, benim babamla aram hani samimi olduğumuz zamanlar da ciddi olduğumuz zamanlar da oluyordu ağırlıklı olarak ciddi. Hani babaya karşı her zaman bir çekingenlik olmuştur. Bence nasıl olmalı? Yine çok fazla laubalileşmeden, ciddiyeti koruyarak ama daha samimi olup daha içli dışlı konuşarak, iletişimi bozmadan olabiliyor (K17, 30 yaşında, arkeolog).

Katılımcı geleneksel yapıdaki babalığı ağır ve mesafeli olarak tanımlamıştır. Kendi babasıyla olan ilişkisinin de benzer biçimde geliştiğini anlatmış ve ideal baba figürünün de yine benzer biçimde olması gerektiğini söyleyerek geleneksel rol kalıplarına atıfta bulunmuştur. Katılımcı bu ifadeleriyle mevcut ataerkil erkeklik ve babalık kalıplarını benimsediğini ima etmektedir. Bu kalıpları pekiştiren söylemleri ise satır aralarında, gerekçelendirerek meşrulaştırma yolunu seçmektedir.

Valla açıkçası çok iyi bildiğimi söyleyemem de ama şunu öğreniyorum kendi çocuğumdan dolayı. Çocuk bir şekilde seni taklit ediyor, farkında olmuyorsun. Ama bazen sana da başkaldırıp hani otorite gördüğü için seni, biraz başkaldırdığını düşünüyorum, biraz böyle dikleniyor. Özellikle erkek çocuklarda var, kız çocukları tam tersi, daha böyle babaya yakın durup otoritenin yanında olmaya çalışan bir figür gibi... (K21, 50 yaşında, tekniker).

Babalığı otorite ile ilişkilendiren diğer bir anlatıda ise katılımcı erkek ve kız çocukları arasındaki farklılığa değinmiştir. Erkek çocuklarının özellikle otoriteye karşı çıkmak adına babayla zıtlaştığını ifade etmiştir. Özkan 'ın (2016) belirttiği gibi baba ve oğul arasındaki çatışmanın kaynağı esasen erkeklik algısı ile eşleşmekte iki erkek arasındaki çelişkili durum neticesinde ortaya çıkmaktadır. Babalığın otoriteyle ilişkilendirilmesi ve erkekliğin de daima bağımsızlık üzerinden kodlanıyor olması erkek çocukların otorite figürü olan babaya başkaldırmasını anlamlı hale getirmektedir. Bu durum baba-oğul arasında mesafeli bir ilişkinin kurulmasında bir diğer önemli nokta olmaktadır. Kadınların uyumlu ve "otoritenin yanında

durduğu”, erkeklerin ise “başkaldırdığı” katılımcının anlatısından da anlaşılacağı üzere ataerkillik, söylemler aracılığıyla yeniden inşa edilmektedir. Anlatılarda baba-oğul etkileşimi ve ilişkideki olası gerginliğin ataerkil erkeklik rol kalıplarına uygun olduğunu ima eden söylemler ve bu yöndeki beklentiler durumun meşrulaştırılmasının örnekleri olarak tanımlanabilirler.

Sonuç

Erkeklerin anlatılarından yola çıkarak mesafeli baba-oğul ilişkisinin toplumsal dinamiklerini ortaya koymayı hedefleyen bu çalışma toplumsal yaşamın her alanını kurgulayan ataerkil sistemin babalığa yüklenen anlamları da belirlediğini söylemlerden ve meşrulaştırma mekanizmalarından hareketle ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçeveden hareketle otorite ekseninde gelişen baba-oğul ilişkilerini tartışmaktadır. Erkeklik, toplumsal olarak inşa edilen ve devamlı olarak sürdürülmesi beklenen bir konuma işaret etmektedir. Ancak gerçekte parçalı, değişken ve kaybedilme korkusu içeren bir durumdur. Bu inşa sürecinin ileri aşamalarından olan babalık, bu nedenle erkekliğin temsilinde en güçlü sembol ve rollerden biridir. Bu bağlamda erkeklerin babalık pratikleri ve bu pratiklere yükledikleri anlamlar da erkeklik kurgusuna paralel biçimde gerçekleşmektedir. Bu çerçeveden hareket eden söz konusu çalışmada ataerkil sistemin toplumsal cinsiyet rol kalıplarına ilişkin söylem ve tanımlamaları, özellikle babalık ekseninde ebeveynlik üzerinden tartışılmıştır.

Bu anlamda özellikle erkeklik inşasının geç aşamalarından olan ve erkeği “tamamlanmış proje” (Yavuz, 2014) olarak konumlandıran babalığın anlamı ve babalık rolü tartışılmış, babalıktan farklı olarak inşa edilen annelik rolüne ve süreç içinde değişimine yer verilmiştir. Annelik, kadının temel statüsü olarak görülmekte ve kadının toplumsal hayattaki rolü de büyük ölçüde annelikle ilişkili olmaktadır. Ancak yaşanan ekonomik değişimler sosyal değişimleri de beraberinde getirmiş, kadınların rolü maddi dünyayı da kapsar biçimde genişlemiştir. Bu farklılaşmalar toplumsal cinsiyet rollerinin de değişmesini sağlamış, erkekler de ev içi işlerle ve çocuk bakımıyla ilgilenir hale gelmiştir. Bu değişimler çoklu ve değişken babalık modellerini ortaya çıkarmıştır. Makalenin çıkış noktasını ise “geleneksel babalık” değerlerine sahip otoriter babalık tanımlamalarının -oğullarının anlatılarıyla- bu değişim çerçevesinde yeniden sorgulanması ve tartışılması oluşturmaktadır. Bu noktada 27 erkekle yapılan görüşme verilerinden hareketle anlatılar analiz edilmiş ve mesafeli baba-oğul etkileşimi ve erkeklerin ideal baba kurgusu sorgulanmıştır. Katılımcıların anlatıları değerlendirildiğinde babalığın ataerkil sistem etrafında, söylemler ve pratikler aracılığıyla şekillendiği, baba-oğul ilişkisinin bir tabu olarak kodlandığı görülmüştür.

Erkekliğin anlamı güç ve iktidar ile şekillenmektedir. Babaların da bu iktidarı aile içinde korumak adına oğullarıyla mesafeli bir ilişki sürdürdükleri gözlenmiştir. Çoğu katılımcı babalarıyla olan ilişkilerini kötü, soğuk, otorite odaklı olarak betimlemiştir. Hayatın her alanını belirleyen ataerkil güç ilişkilerinin erkekliği ve babalığı da sınırlandırdığı, şekillendirdiği görülmüştür. Görüşmelere katılan erkeklerin babalık ideali ise otorite ve saygının temelde yer aldığı ancak arkadaşlık çerçevesinde samimiyetin ağır bastığı bir baba-oğul ilişkisi biçiminde tasvir edilmiştir. Babalık yapma biçimini kendi babalarından kodlayan erkeklerin saygı ve otoriteyi ilişkinin temeline yerleştirmesine karşın babalarıyla yaşadıkları mesafeli ilişkiyi kendi çocuklarıyla yaşamak istemedikleri, arkadaşça bir ilişki kurmak istedikleri kendi anlatılarından hareketle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda yaşanan toplumsal değişimlerin babalığı ve uygulanış biçimini de değiştirdiği görülmektedir. Ancak başka ilginç bir bulgu ise; ideal baba tanımlamalarında daha yakın ve sevgiye dayalı ilişki talebi dile getirilse de erkeklerin mesafeli baba figürünü benimsedikleri ve meşrulaştırdıklarının çarpıcı biçimde ortaya çıkmasıdır. Baba-oğul arasındaki gerilimin erkeklik rolleri bağlamında erkek kimliğini kazanmada meşru bir durum olarak ima edilmesi ve baba ile etkileşimin mesafeli oluşuna açıktan karşı çıkılmaması bu anlamda tartışılması gereken bir durumdur. Anlatılarda baba ile olan ilişkinin “laubalileşmeden”, mesafeli olması gerektiği yönündeki vurgu dikkat çekmektedir. Bu vurgu erkeklerin bu kalıp rolleri sorgulamadıkları ya da kendi konumlarını düşünerek benimsedikleri ve pekiştirdikleri anlamlarına gelmektedir. Erkeklerin anlatılarında genel anlamda ideal baba imgesinin daha şefkatli, duygusal olması gerektiği ifade edilse de sert ve mesafeli babalığa ilişkin durumu yumuşattıkları, “çok çalışıyordu”, “para kazanması gerekiyordu”, “evin reisiydi” gibi vurgularla meşrulaştırma yollarını seçtikleri dikkat çekmektedir.

Kaynakça

- AÇEV. (2017). *“Türkiye’de Babalığı Anlamak Serisi I: Türkiye’de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Raporu”*. İstanbul.
- Akkoç, H. B. (2020). *Boşanma, Erkeklik Krizi ve Babalık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Barutçu, A. (2013). *“Türkiye’de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları”* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Berktaş, F. (2012). *Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın*. Metis Yayınları.
- Boratav, H. B., Fişek, G. K., Ziya, E. H. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. Çev: Bediz Yılmaz. Bağlam Yayıncılık.
- Bozok, M. (2009). “Erkeklik İncelemeleri Alanındaki Başlıca Kuram ve Yaklaşımların Sosyalist Feminist Bir Eleştirisine Doğru”. *6.Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*, Ekim 2009, Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar.
- Bozok, M. (2018a). “Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye’de Babalık”. *Anne Çocuk Eğitim Vakfı*.
- Bozok, M. (2018b). “Toplumsal Cinsiyet ve Aile”. N. Oktik, H. Ü. Reşitoğlu. (Ed.). *Aileyi Anlamak: Disiplinlerarası Yaklaşım*. Nobel Yayınevi, Ankara, 101-114.
- Cankurtaran, Ö. (2018) Şiddet Faili Erkeklerle Feminist Bir Çalışma Deneyimi Üzerine Notlar: “Kadın Dediğin Kadınlığını, Erkek Dediğin Erkekliğini Bilecek”. *Toplum ve Bilim*. 145:194-207.
- Cengiz, K., Tol, U. U. ve Küçükural, Ö. (2004). “Hegemonik Erkekliğin Peşinden”. *Toplum ve Bilim*, 101: 50-70.
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar Toplum, Kişi ve Cinsel Politika*. Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R.W. (2019). *Erkeklikler*. Çev: Nagihan Konukçu, Phoenix Yayınları.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya –Değişen Erkeklik İmgesi*. Babil Yayınları.
- Gökaliler, E., Özer, A. (2019). Baba 2.0: Dijital Dönüşüm İle Değişen Baba Rolü Üzerine Bir Araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 48: 388-403.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar ve Yurттаşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. Metis Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2020). *Niteliksel Araştırmalarda Analiz*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Özbay, C., Baliç, İ. (2004) “Erkekliğin Ev Halleri” *Toplum ve Bilim*, 101: 89-103.
- Özkan, H. (2016). “Does Patriarchy Only Oppress Female: The Role Of Masculinity And Fatherhood In Our Social Ream”. *Masculinities: A Journal of Identity and Culture*. 136-148.
- Özmen, K, S. (2004). “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2): 27-39.

- Öztürk, A.B. (2014). “*Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet; Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*” (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi.
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayınları.
- Selek, P. (2014). *Sürüne Sürün Erkek Olmak*. İletişim Yayınları.
- Şavran, Gönç, T. (2009). “Araştırma Evreni, Örneklem Seçimi ve Ölçüm”. N, Suğur. (Ed.). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 138-157.
- Timurturkan, M. (2019). Anelik, Söylem ve İktidar: Eleştirel Bir Tartışma. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47/2: 64-78.
- Türk Dil Kurumu (TDK), <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 23.02.2021.
- Yavuz, Ş. (2014). “İktidar Olma Sürecinde Erkeklerin Erkeklikle İmtihanı”. *Milli Folklor*, 104: 110-127.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.
- Zeybek, O. S. (2013). “Bu Bebeğin Annesi Nerede?": Cinsiyet, Babalık ve Armağan İlişkileri. *Toplum ve Bilim*. 126: 12-143.
- Zeybekoğlu, Ö. (2013). *Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi.